

ŠIROK ZAHVAT NAUČNOTEORIJSKIH I EMPIRIJSKO-PRAKTIČNIH PITANJA

SA SIMPOZIJUMA O KULTURNOM ŽIVOTU U JNA

Sažet bilans brojčanih pokazatelja ovog zapaženog skupa, održanog 25. i 26. marta ove godine u Beogradu, u prisustvu oko 300 učesnika je: preko 80 pisanih i usmenih saopštenja, desetine usmenih diskusija i dijaloga, što sa ostalim materijalima čini oko 1000 stranica teksta. Pri ovome valja ukazati na to da je od 80 autora, više od 30 iz građanstva iz svih republika, naroda i narodnosti, što je simpozijumu dalo pečat široke tribine.

Među autorima, 11 su doktori nauka, 20 profesori, publicisti i samostalni istraživači, 5 književnika, 4 kompozitora, 3 slikara i znatan broj sociologa, politologa, društveno-političkih radnika i drugih stvaralaca, ljudi različitih zvanja i profesija.

Na simpozijumu su se, dakle, našli stvaraoci širokog spektra, od naučnika, teoretičara i kreatora kulturno-umetničkih dela, do organizatora i realizatora raznolikih oblika kulturnog života u Armiji i društvu. Sve to u neku ruku daje originalnost ovom naučnom skupu.

Naime, organizator simpozijuma, Politička uprava DSNO, zamislio je koncepciju skupa kao širok spoj naučnoteorijskih pogleda i empirijsko-praktičnih analiza do kojih se došlo za gotovo tri decenije bogatog i raznovrsnog kulturnog života u Armiji. Dakle, skup nije zamišljen kao prevashodno akademsko-spekulativna tribina, već pre svega kao integralni pogled na teoriju i praksu u ovoj sferi društvenog života naše armije. Takva koncepcija — sudeći po mišljenjima velikog broja učesnika — pokazala se u praksi korisnom.

Polazeći od toga da se o kulturnom životu JNA prvi put raspravlja na skupu ovakve vrste, želja organizatora je bila da se problemima priđe sa što šireg stanovišta. Razume se, takva koncepcija je imala i slabu stranu, kao što je složenost i teškoća da se svim aspektima kulturnog života priđe sa podjednakom pažnjom, znalo se da na skupu neće biti mogućnosti za šire dijaloge i polemičku raspravu u produbljivanju pojedinih pitanja itd. Ali to nije omelo uspešan rad celog skupa.

Sudeći po sistematizaciji prispelih radova i usmenim saopštenjima, zahvaćene su ključne oblasti, što može da posluži kao osnova za orijentaciju i podsticaj za prodiranje u bit ove sfere armijskog života i iznalaženje adekvatnijih rešenja za njegovo dalje usmeravanje.

Neosporno je da će tako širok broj zahvaćenih problema izbaciti na površinu i pitanja koja bi mogla biti predmet šireg prilaznja i dublje analize na narednim skupovima ove vrste.

ČOVEK U CENTRU KULTURNE AKCIJE

Ako bi se u najopštijem smislu ukazalo gde je bio naglasak u gotovo svim razmatranjima, to je bez sumnje želja da se kulturnom životu priđe sa stanovišta mesta i uloge čoveka u tom procesu. Ova antropološko-humanistička misija kulture i kulturnog života u JNA došla je do izražaja u većem broju radova.

„Kompleksan, slobodan, stvaralački i idejno-politički usmeren kulturni život u JNA, u kojem će svaka ličnost biti u stanju da nadahnjuje i oplemenjuje svoje ljudsko biće i da se neprekidno bogati njena duhovna i stvaralačka moć, jedna je od značajnih pretpostavki za formiranje doslednih branilaca domovine« — kaže se u uvodnom referatu za simpozijum.

Povezujući ovaj aspekt kulturnog života Armije sa procesom tehničko-tehnoloških inovacija, drug Avdo Humo ističe: »Zbog toga Armija, sa stanovišta ovladavanja ovim modernim tehničkim sredstvima, bez kojih nema moderne armije, može uspeti jedino na bazi kulturnog preobražaja čoveka i podizanja njegove ne samo političke, nego i kulturne svesti«.

Na sličan način shvata društvenu ulogu kulturnog života u Armiji i pukovnik Sveto Kovačević, povezujući ovaj proces sa »... stvaralačkim odnosom prema radu, demokratizacijom i humanizacijom odnosa među ljudima, što se s pravom može nazvati svestranom afirmacijom čoveka u uniformi«.

Drug Esad dr Ćimić ističe kako se čoveku u Armiji pružaju svestrane mogućnosti i u kulturnom razvoju. »U Armiji pružaju se izuzetne šanse za jačanje povjerenja čovjeka u samog sebe, a ne u nešto izvanjsko. U skladu sa tim ono može da još više potencira očovječenje čovjeka, da mu pruži nove premise za osmišljavanje sebe i svijeta«.

U poetsko-filozofskom pristupanju čoveku i njegovoj kulturi, a polazeći od duboke čovečnosti ideala za koje su se borci naše revolucije zalagali, Tome Momirovski zaključuje: »U narodnooslobodilačkoj borbi... pucalo se, umiralo i živelo za ljudski motiv, za ljudsko dostojanstvo, za ideal čoveka. Bilo je potrebno mnogo ljudskih svojstava da bi se rizikovao život, ta neponovljiva individualna ljudska mogućnost... JNA je jedan živi kontinuitet revolucije«.

Slično pristupanje u analizi kulturnog života u NOR-u daje i Milan Miladinović, ističući da je »celokupna kulturno-zabavna, pro-

1,7% od ukupnog broja i 15,1% od tonaže ratnih brodova, a kod trgovačkih brodova 19,4% od ukupnog broja i 18,3% od tonaže.

U tim je operacijama 10. MAS flotila pretrpela ove gubitke: 3 podmornice (17,6%), 2 MAS (100%), 8 eksplozivnih čamaca (25,8%) i 23 jahaća torpeda (48,9%).

Pored sveg zalaganja i herojstva posade i odlične organizacije operacija, ukupni su rezultati dejstva 10. MAS flotile u suštini veoma skromni i nisu uticali na ishod rata na moru. Jedino je uspeh u napadu na luku Aleksandriju, kojom su prilikom potopljeni dva britanska bojna broda i jedan tanker, imao stratejske posledice u pogledu vođenja rata na Mediteranu: izbacivanje iz stroja britanskih bojnih brodova i obezbeđenje slobode dejstva italijanske flote. Treba napomenuti još nešto. U svojim operacijama 10. MAS flotila se oslanjala na ratnu flotu koja je imala ukupno oko 690.000 tona ratnog brodogradila.

Drugi značajni uspeh malih borbenih jedinica u drugom svetskom ratu, sa privremenim dalekosežnim stratejskim posledicama, postigle su britanske džepne podmornice pri napadu na nemačke bojne brodove Tirpitz i Scharnhorst koji su bili usidreni u Altafjordu na krajnjem severu norveške obale. Tom je prilikom bio teško oštećen Tirpitz i izbačen iz stroja za šest meseci.

U toj je operaciji bilo angažovano 6 velikih i 6 džepnih podmornica, svaka džepna podmornica sa po dva eksplozivna punjenja od po dve tone. I pored temeljne pripreme, izvanrednog zalaganja, umešnosti i upornosti posada, od svih džepnih podmornica samo je jedna uspela da izvrši zadatak. Pri izvršenju operacije sve su džepne podmornice izgubljene: četiri zbog udesa na moru, jedna od neprijateljevog dejstva, a jedna je potopljena od sopstvene posade posle izvršenja zadatka.

U napadu na Perl Harbor učestvovala je specijalna grupa japanske flote, sastavljena od 5 velikih podmornica sa po jednom džepnom podmornicom. U toj agresiji, od pet džepnih podmornica izgleda da je samo jedna uspela da se probije u luku, ne postigavši nikakav uspeh. Ni druge nisu imale uspeha. U toj operaciji sve su džepne podmornice izgubljene: dve su potopljene od Amerikanaca, jedna se nasukala i predala, a sudbina ostalih ostala je nepoznata.

To su, uglavnom, bila „ofanzivna borbeno dejstva” i najznačajnije operacije malih borbenih jedinica ili pomorskih jurišnih grupa u toku drugog svetskog rata i njihova dva izuzetna uspeha.

A sa kakvim su uspehom ove jedinice učestvovale u „defanzivnim borbenim dejstvima”, odnosno u odbrani od pomorskog desanta i u borbama na sidrištu pred mostobranom, u toku drugog svetskog rata?

U odbrani Sicilije učestvovali su eksplozivni čamci 10. MAS flotile bez ikakvog uspeha. U napadu na luku Sirakuzu, koja se nalazila u rukama saveznika, učestvovala je jedna podmornica sa tri jahaća torpeda. Napad je odbijen od strane avijacije uz oštećenje i onesposobljavanje podmornice za dalja dejstva.

Kasnije, posle kapitulacije Italije, u borbama kod Ancija, rezultati dejstava eksplozivnih čamaca i jahaćih torpeda bili su više

nego skromni: potopljena su samo dva patrolna broda. Izgleda da laki ronjoci uopšte nisu imali prilike za borbena dejstva jer se nigde ne pominju.

Pri iskrcavanju u Normandiji¹⁰ i kasnije zalaganje nemačkih boraca na jahaćim torpedima i eksplozivnim čamcima sve do žrtvovanja sama sebe nanelo je saveznicima relativno male gubitke koji nisu bili u skladu sa uložnim naporima i sredstvima i nisu uopšte uticali na tok operacija¹¹.

Prema tome, o značaju „pomorskih diverzanata“ u odbrani od napada agresora preko mora i kasnije u opštenarodnoj odbrani ne treba imati iluzija.

Iskustva i pouke iz ne tako davno prošlih ratova na moru, u vezi sa upotrebom lakih pomorskih snaga i malih borbenih jedinica ili pomorskih jurišnih grupa, mogu se rezimirati ovako:

— obalno more svake primorske zemlje postalo je veoma nepodesno i opasno za dejstvo većih ratnih brodova, pre svega zbog morskih mina a zatim zbog torpednih i raketnih čamaca, malih borbenih jedinica i obalne avijacije,

— na mogućnost upotrebe malih borbenih jedinica ili pomorskih jurišnih grupa jako utiču: slabe pomoračke osobine plovinih borbenih sredstava, mali radijus dejstva i jako ograničena autonomnost. Ako je cilj udaljen, ta se sredstva moraju dovesti u njegovu blizinu većim brodovima ili podmornicama, kopnenim transportnim sredstvom ili vazдушnim putem,

— male borbene jedinice mogu se najefikasnije upotrebiti u napadu na nepokretne ciljeve, kao što su brodovi na sidrištu ili u luci i za rušenje lučkih uređaja,

— male su borbene jedinice samo pomoćna specijalna borbena sredstva u ratu na moru. U svojim dejstvima ona su se uvek oslanjala na glavne udarne snage ratne mornarice, na flotu ratnih brodova, i

— u posebnim prilikama a na osnovu specifičnih prirodnih uslova bojišta na moru, lake pomorske snage i male borbene jedinice, odnosno pomorske jurišne grupe, mogu postati osnovno borbeno sredstvo na obalnom moru. Ali se i tada oni moraju oslanjati na tehnički visoko razvijenu pozadinu i isto takva pomorska uporišta.¹²

¹⁰ Vidi S. W. Roskill „White Ensign“ i F. Ruge „Der Seekrieg“.

¹¹ Samo u toku jedne noći, na sidrište pred normandijskim mostobranom napadalo je dvadesetak eksplozivnih čamaca, oko 60 jahaćih torpeda i više torpednih čamaca s torpedima velikog dometa i krivolinijske putanje. Napad je odbijen od Grupe za podršku iskrcavanja, sastavljene od motornih topovnjača. Potopljeni su skoro svi napadači.

U napadu na ušće Šelde od strane Nemaca, budna odbrana saveznika uništila je u toku samo jedne noći najmanje 22 jahaća torpeda i 16 eksplozivnih čamaca. Napad je bio bezuspešan.

Najviše uspeha protiv pomorskog prometa invazionih snaga imale su morske mine, položene od brzih čamaca i džepnih podmornica.

¹² U poslednjoj godini drugog svetskog rata Nemačka je izgradila oko 1.000 džepnih podmornica od 6, 11 i 15 tona sa po 1 — 2 člana posade, a Japan oko 750. Masovna je bila i izrada jahaćih torpeda i eksplozivnih čamaca. Izrada svih tih sredstava je složena i mogućna samo u tehnički visoko razvijenoj industriji.

Posle svih ovih razmatranja nameće se zaključak:

1) U uslovima opštenarodnog odbrambenog rata ratna mornarica u kojoj su pomorski diverzanti „jedan od snažnih i masovnih, ako ne i najmasovnijih elemenata”, neće biti u stanju da izvrši osnovni zadatak koji joj je namenjen kao delu operativne armije, a to je da omogući što povoljnije uslove za aktiviranje opštenarodne odbrane u obalnoj zoni. „Diverzantska” ratna mornarica to ne može obezbediti zbog specifičnih karakteristika borbenih sredstava malih borbenih jedinica. Takva RM nije u stanju da preduzima efikasna dejstva protiv pomorskih snaga agresora, počev od daljih prilaza našoj morskoj granici, pa ni na granici našeg teritorijalnog mora. Sa druge strane, najefikasnija i najracionalnija upotreba pomorskih jurišnih grupa, tj. iznenada i masovno kao uvod u ratna dejstva, u osnovi je suprotna našoj ratnoj doktrini.

2) U toku opštenarodnog odbrambenog rata, u uslovima privremene okupacije zemlje, njenih vojnopomorskih baza i većih luka na moru, većeg dela obale i otoka, biće jako problematično i otežavajuće snabdevanje pomorskih diverzanata borbenim sredstvima koja su postigla tako „briljantne” uspehe u prošlim svetskim ratovima na moru, ili sredstvima tehnički još naprednijim i savršenijim. Problem, je također oslanjanje na rezerve stvorene u mirno doba i na skrivena skladišta i radionice.

3) U ostvarivanju doktrine opštenarodnog odbrambenog rata i u njenoj primeni u uslovima ratovanja na moru i u obalnoj zoni, ne bi se trebalo povoditi sporadičnim spektakularnim uspesima pomorskih diverzanata u prošlim svetskim ratovima. Ni na kopnu, ni na moru, diverzanti nikad nisu uticali na ishod rata. Oni su mogli naneti samo veće ili manje gubitke i oštećenja neprijatelju. Rešenje pitanja primene naše ratne doktrine na uslove mora zaista zahteva ozbiljan studij, temeljno vojnopomorsko znanje i solidno praktično iskustvo, stečeno u službi na ratnim brodovima i u plovnim jedinicama.

Završavajući ovaj napis smatram da su „razgovori” veoma zgodan način razmene mišljenja koji omogućuje slobodnu i nevezanu diskusiju. Ipak bi trebalo obratiti pažnju na to da se mišljenja drugih i njihovi stavovi ne karikiraju i ironiziraju u toku rasprave, te da se sopstvena mišljenja ne iznose apodiktički kada se njihov autor nalazi na nekom rukovodećem mestu u JNA. Takav stil razgovora mogao bi odvratiti mlađe vojne mislioca i pisce od toga, da slobodno, ne ustručavajući se i neoportunistički učestvuju kreativno, u izgradnji vojnopomorske doktrine, zasnovane na koncepciji o opštenarodnom odbrambenom ratu.

Admiral u penz.
Josip CERNI